

Píše David Sogel

(E*forum, 12. 02. 2020)

Deset let od vzniku Stálé konference českých a rakouských historiků ke společnému kulturnímu dědictví (SKČRH, v Rakousku SKÖTH) vyšla v roce 2019 nejprve německy, na začátku roku 2020 pak i česky psaná publikace založená na spolupráci celkem dvaceti jedna historiků a historiček z Rakouské a České republiky. Kniha s názvem ***Nachbarn. Ein österreichisch-tschechisches Geschichtsbuch***, která byla rakouskými kolegy publikována ve vídeňském nakladatelství Bibliothek der Provinz (česky *Sousedé. Česko-rakouské dějiny*, NLN), vznikla pod vedením editorů **Niklase Perziho, Hildegard Schmollerové, Oty Konráda a Václava Šmidrkala**. Publikace na více jak čtyři sta stranách mapuje rozdílné české a rakouské dějiny především v 19. a 20. století. Cílem autorů bylo ukázat politické, kulturní, sociální a hospodářské kontinuity a diskontinuity v chronologické, zejména kontrastivní perspektivě. Dílo je primárně určeno pro odbornou veřejnost, ale i veřejnost laická jako učitelé, studenti a zájemci o historii ji jistě ocení coby erudovaný vhled do komplikovaných historických rakousko-českých vztahů. Z didaktických důvodů byly paralelně s knihou publikovány další materiály pro školní výuku (s. 16). Na rozdíl od jiných odborných publikací se autoři rozhodli vyhnout se přílišnému užívání poznámek pod čarou v zájmu udržení plynulosti výkladu. V díle rovněž chybí závěrečný přehled použitých primárních i sekundárních zdrojů. Tato skutečnost může být hodnocena negativně především pedagogy a studenty, kteří by se popsáním tématům chtěli hlouběji věnovat. Orientace v tomto rozsáhlém díle příliš neulehčuje místní rejstřík, jakkoli je pro regionální historii a její zájemce přínosný. Osobně bych preferoval i vzhledem k pestrosti témat obsaženým textům rejstřík věcný.

Kniha se skládá z třinácti samostatných celků, které byly sepsány společně českými a rakouskými autory. Tyto nečíslované kapitoly řazené tematicky a chronologicky rámcově navazují na pojmy národ a stát vymezené v úvodu (s. 11–13). Autoři jsou si dle svých slov vědomi problematičnosti užití těchto pojmů, jež mohou být s ohledem na různé státní celky 20. století chápány rozdílně i pro své konotace, a tak při vzájemné komparaci vychází z územního pojmání státu a národa (s. 12). Pod pojmem národ není chápána žádná stabilní kategorie, neboť před rokem 1918 neexistovalo nic jako rakouský národ, v českém kontextu jde zase o kategorii ryze spojenou s jazykem a historickým územím. S odkazem na tuto skutečnost nejsou v díle akcentovány dějiny území dnešního Slovenska, Uher aj., ačkoli po určitou dobu k jednomu z dnešních státních celků náležely (s. 12).

I při zběžném listování touto publikací čtenáře zaujme množství obrazové přílohy, která je co do grafického zpracování, historické relevance a celkové koncepce

výjimečná v porovnání s žánrově podobnými publikacemi. Autoři tímto způsobem prezentují nejen nejvýznamnější postavy a místa, ale především zachycují podobu popisované historické doby. Součástí obrazové přílohy jsou i dobové mapy, které jsou formou menších fotografií reprodukovány. Na jedné straně je to jistě přínosný, veřejnosti zpřístupněný primární pramen, na druhé straně jsou právě publikované mapy jediným velkým negativem obrazové přílohy. Legendy jsou na těchto mapách obtížněji čitelné, nebo se na mapě nevyskytují vůbec (s. 48, 88, 91, 97, 124 aj.). Samotnému výkladu by naopak prospěly současné historické mapy, které by byly přehledně zpracovány a poskytly by vhled do dané problematiky. Usnadnily by tak orientaci v místech a událostech, které se týkají měst, infrastruktury, hospodářství, migrace, nejasných hranic, vývoje rozlohy či složení obyvatelstva.

Jednotlivé kapitoly jsou zřetelně koncepčně pojaty. Kromě celostránkového grafického doprovodu obsahují obecný úvod, který často komparativně cílí na vývoj mentalit obyvatelstva (například na straně 67 se R. Kučera a R. Hufschmied zabývají krizí loajalít obyvatelstva vůči monarchii během první světové války). Po tomto vhledu následuje buď přímo úvod [*Einleitung*] (s. 167–169), nebo již konkrétní podkapitoly bez předchozího obecnějšího uvedení (např. s. 266). Většina kapitol je zakončena shrnutím [*Resümee*]. Výjimku tvoří oddíly zachycující kulturní dějiny (např. s. 355–379), u kterých by bylo shrnutí velmi komplikované a zjednodušující, podobně také kapitoly týkající se života při hranicích [*Leben an der Grenze – Leben mit der Grenze I., II.*] autorů N. Perziho, D. Kovařika a S. Kreisslerové. Tyto části (s. 123–135, s. 327–353) jsou uchopeny novátorsky. Aby zajistili i vyzdvihli kontinuity ve vývoji této oblasti, nazvali kapitoly stejně, jen je číselně odlišili a nenapsali k nim úvody ani závěry. Čtenář je tak lépe vtažen do problému a je mu poskytnut jistý prostor na vlastní interpretaci.

Mimo hlavní výkladový proud sledující jednotlivé historické etapy (např. světové války, normalizaci, studenou válku) obsahuje kniha značné množství graficky oddělených textů, které se týkají nejrůznějších aspektů. Vložená hesla s následným výkladem nejen rozšiřují hlavní narativní linii, ale také popisují regionální specifická témata, například nástin životopisů panovníků (s. 26, 27, 31), přiblížení jedinečných událostí (s. 108), případů vzájemných rakousko-českých vztahů (s. 117–118), méně známých osobností (s. 176), kultury (s. 147), prostoru (s. 105) či významných historických právních dokumentů (s. 230–231). Právě tyto rozsahem rozličné celky značně posouvají kvalitu knihy. Jediné, co z mého pohledu postrádají, je dodatečná sekundární literatura, jež je uvedena pod texty pouze výjimečně (s. 80). Jako příklad mohu uvést text s názvem Libuše [*Libussa*] v části Sjednocené umění [*Mit vereinten Künsten*] autorů H. Haase a S. Kříženecké, který krátce a výstižně hovoří o mýtické postavě Libuše v obou kulturách na příkladu knihy Franze Grillparzera (s. 153). Nejen, že v samotném článku kratšího rozsahu není uvedena sekundární literatura, jakou by mohla být kniha L. Futtery *Německá píseň o české Libuši* (Příbram: Scholares, 2015), ale ani přímý citát v textu nemá svůj odkaz.

Sekundární literatura je v této knize obecně spíše upozaděna. Každá kapitola je

zakončena soupisem rozšiřující literatury [weiterführende Literatur], nicméně právě tato „další“ literatura je mnohdy v porovnání s tematickou bohatostí knihy strohá, zvláště s ohledem na snahu autorů zahrnout publikace české, rakouské i jiné, zejména anglicky psané. Citované práce jsou mnohdy příliš obecného charakteru. Seznam sekundární literatury v úvodních kapitolách považuji za strohý a nedostačující (např. s. 33).

Co do obsahové stránky je publikace skutečně působivá. Téměř ve všech kapitolách se podařilo na relativně malém prostoru nastínit dějiny mentalit, kultury, společnosti, hospodářství, politiky, mnohdy pak prostoru a urbanistiky, migrace, antisemitismu aj. Komparace jsou propracované, autoři se záměrně snaží ukazovat méně známé konsekvence a hraniční příklady, jasně nastiňují okrajové aspekty česko-rakouského dějinného stýkání a potýkání. Co do popisů různých kontinuit sahají autoři až do úplné současnosti. Jako příklad může být uvedena karikatura hlavních účastníků první české přímé prezidentské volby (s. 374) či diskuze ohledně Rakouska jako první Hitlerovy oběti (s. 310–312). Nejen v těchto případech přistupují autoři k problému věcně, aktuálně, bez patosu a politických zatížení. Součástí některých popisů jsou i odkazy na aktuální filmy, které mají dopomoci čtenáři ke globálnímu pochopení daného problému. Závěrem bych rád vyzdvihl autorskou snahu o dvojjazyčnost, která má jistě doložit právě rakousko-české, potažmo německo-české dějinné spojitosti. Té autoři dosáhli tím, že veškerá česká místní jména jsou psána německy a následně česky. Cíl ukázat historické jazykové propojení je tak konsekventní a zdařilý.

Niklas Perzi / Hildegard Schmoller / Ota Konrád / Václav Šmidrkal (Hg.): *Nachbarn. Ein österreichisch-tschechisches Geschichtsbuch*. Wien: Verlag Bibliothek der Provinz, 2019, 416 s.

www.ipsl.cz